

[Διαβάστε για τα ψηφιδωτά της Ιεράς Μονής](#)

κολουθώντας τον ανηφορικό δρόμο, που οδηγεί προς το κέντρο του νησιού, προς τα δυτικά της πρωτεύουσας ανάμεσα σε δάση και πηγαία τρεχούμενα νερά, φθάνουμε στο μοναστηριακό συγκρότημα της Ιεράς Νέας Μονής. Βρίσκεται σε σημείο με εξαιρετική θέα μεταξύ της δυτικής και ανατολικής ακτής προς τα Μικρασιατικά παράλια και σε απόσταση 15 χλμ από τη Χώρα.

Είναι το πιο σπουδαίο από τα μοναστήρια του νησιού και μνημείο διεθνούς σημασίας.

Θεωρείται μεγαλόурγημα της καλλιτεχνίας και έχει αποτιμηθεί «ως ίσον ταίς πρωτίσταις οικοδομαίς των επτά θαυμάτων». Κτίσθηκε επάνω στο Προβάτειο Ορος στη μέση του σχηματισμού της νήσου σε σχήμα Χ από τον Κωνσταντίνο το Μονομάχο.

Κατά την Παράδοση ανηγέρθηκε στο σημείο, όπου η ιερή Εικόνα της Θεοτόκου ευρέθη από τους τρεις ασκητές Νικήτα, Ιωάννη και Ιωσήφ άκαυστη μέσα στη καιόμενη μυρσίνη. Το γεγονός συνέπεσε με την εξορία του Κωνσταντίνου του Μονομάχου στη Λέσβο. Θέλημα της Παναγίας όμως ήταν ο Μονομάχος να επανέλθει ως αυτοκράτορας στη Βασιλεύουσα' αυτό το αποκάλυψε με όραμα στους μοναχούς, τους οποίους προέτρεψε να μεταβούν στη Μυτιλήνη και να το γνωστοποιήσουν στον Κωνσταντίνο. Ο εξόριστος αυτοκράτορας χάρηκε με την πρόρρηση των μοναχών και τους υποσχέθηκε σε ένδειξη ευγνωμοσύνης να κτίσει στο σημείο της ευρέσεως της Εικόνας μεγαλοπρεπή ναό για τη Βασίλισσα των Ουρανών, όπως είναι η επιθυμία τους. Για να είναι όμως σίγουροι οι μοναχοί και να έχουν τη δυνατότητα να υπενθυμίσουν στον Μονομάχο την υπόσχεσή του, ζήτησαν και πήραν μαζί τους το αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο δαχτυλίδι του.

Η προφητεία των τριών μοναχών εκπληρώθηκε, όταν μετά το θάνατο του Μιχαήλ του Παφλαγόνα και του Μιχαήλ του Καλαφάτη στο θρόνο του Βυζαντίου ανήλθε το 1042 η Ζωή, η οποία ανεκάλεσε από την εξορία τον Μονομάχο και με νόμιμο γάμο τους τον ανεκήρυξε επίσημα αυτοκράτορα.

Όταν οι μοναχοί πληροφορήθηκαν το γεγονός ταξίδεψαν στη Κωνσταντινούπολη κι εζήτησαν από τον αυτοκράτορα, δείχνοντάς του το δαχτυλίδι σημαντήρα, την τήρηση της υπόσχεσής του.

Ο Κωνσταντίνος ετήρησε με γενναιοδωρία τις υποσχέσεις του. Πρότεινε μάλιστα στους μοναχούς να περιηγηθούν τη Βασιλεύουσα και να διαλέξουν όποιο σχέδιο ναού επιθυμούν, εκτός από εκείνο της Αγίας του Θεού Σοφίας. Κατά μία εκδοχή οι ασκητές διάλεξαν το σχέδιο του Ναού των Αγίων Αποστόλων, αριστούργημα τέχνης, κτισμένο την εποχή του Ιουστινιανού τον 6ον μ.Χ.αίωνα. Σύμφωνα με τα αρχιτεκτονικά δεδομένα το Καθολικό της Νέας Μονής κτίσθηκε με πρότυπο το Ναό των Αγίων Σεργίου και Βάκχου της Κωνσταντινούπολης, χωρίς να είναι γνωστοί οι λόγοι, που δεν εκπληρώθηκε η αρχική επιθυμία τους.

Η οικοδόμηση του Καθολικού άρχισε στο τέλος του 1042 ή αρχές του 1043 και κράτησε δώδεκα χρόνια με βασιλικές μισθοφορίες και δαπάνες «του βασιλέως έτι ζώντος». Ο Μονομάχος όχι μόνον εκάλυπτε όλες τις δαπάνες για την κατασκευή της Μονής, αλλά έστειλε από τη Βασιλεύουσα στη Χίο, κορυφαίο αρχιτέκτονα, του οποίου το όνομα δεν αναφέρεται πουθενά και πολύτιμο υλικό, ό,τι πιο εκλεκτό διέθετε η αυτοκρατορία.

Ολόκληρο το μοναστηριακό συγκρότημα της Νέας Μονής, κείται μέσα σε πευκόφυτη χαράδρα του Προβατειού Ορους σε ανώμαλο τραπεζοειδές σχήμα με θέα προς τη θάλασσα. Αποτελείται από πολύάριθμα κτίσματα το Καθολικό, την Τράπεζα, την Κινστέρνα, τον Πύργο, το Καμπαναρείο, τη Βιβλιοθήκη, τα Κελλιά, το Τρίκλινο και τα δύο παρεκκλήσια, του Αγίου Παντελεήμονος και του Τιμίου Σταυρού.

Σαφή εικόνα για ολόκληρο το μοναστηριακό συγκρότημα έχουμε από τη περιγραφή και τα σχεδιάσμα του Ρώσου μοναχού και αγιογράφου Βασίλη Μπάρσκυ, ο οποίος αφού

επισκέφθηκε πέντε φορές τη Χίο, περιέγραψε και σχεδίασε τη Μονή κατά την εξάμηνη παραμονή του σε αυτή το 1705.

Στο κέντρο των κτισμάτων βρίσκεται το Καθολικό, που είναι αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Ο αρχιτεκτονικός του τύπος είναι ελλαδικός, οκταγωνικός, και αποτελεί το σπουδαιότερο υπόδειγμα του λεγόμενου νησιώτικου οκταγωνικού τύπου ναού, γνωστού μόνο στη Χίο και την Κύπρο. Η στήριξη του τρούλλου είναι οκταγωνική, ενώ ο κυρίως Ναός παραμένει τετράγωνος, απλός χωρίς εξωτερικά στηρίγματα. Στο τετράγωνο της κάτοψης έρχονται να προστεθούν το τριμερές και καμαροσκέπαστο ιερό και οι δυο νάρθηκες.

Η προσπέλαση προς το Καθολικό γινόταν από την κεντρική είσοδο, που βρισκόταν στη βορεινή πλευρά, δια μέσου λιθόστρωτης αυλής με κελλιά ολόγυρα και ανάμεσα σε δύο σειρές κυπαρισσιών σε μορφή πομπής. Σήμερα, η αρχική είσοδος του Καθολικού δεν υπάρχει. Καταστράφηκε στις αρχές του 18ου αιώνα, οπότε διαμορφώθηκε η σημερινή νέα είσοδος, που είναι μικρή κι άσημη και δίνει την εντύπωση ότι οδηγεί σε βοηθητικό χώρο. Ακολουθεί ένας στενόμακρος διάδρομος το Στενωπό, το οποίο έχει τρεις πύλες και κτίστηκε μετά την όλη οικοδομή, για να καλύψει το χώρο μεταξύ Κωδωνοστασίου και Ναού. Στο χώρο αυτό φυλάσσονται σήμερα μέσα σε προθήκες Ιερά Σκεύη και αντικείμενα, κυρίως του 11ου αιώνα.

Στο τέλος του Στενωπού προβάλλει το αψιδωτό πλαίσιο της Βασιλικής Πύλης, η οποία άλλοτε εθεωρείτο εξωτερική είσοδος, και στηρίζεται σε δύο μονολιθικές παραστάδες, ιδιαίτερα τονισμένες από τη μαρμαρυγή του πορφυρίτη. Η Πύλη έχει σοβαρή αποστολή. Προοπτική του αρχιτέκτονα ήταν να παρακολουθήσει τον δια της Πύλης διερχόμενον κεντρικό άξονα του μνημείου προς τις τετράπλευρες μαρμάρινες πύλες του Νάρθηκα μέχρι το κέντρο της μεσαίας αψίδας του Ιερού, όπου δια μέσου του τρίλοβου παράθυρου του Αγίου Βήματος το χριστιανικό αυτό κτίσμα αντικρύζει το "εξ Ανατολών ερχόμενο Θείο Φως".

Ο Εξωνάρθηκας στηρίζεται επάνω σε τρεις θόλους, οι οποίοι στολίζουν σα βασιλικά στέμματα την οροφή. Οι πλάγιες πτέρυγες του Εξωνάρθηκα σχηματίζουν κόγχες και δίνουν στην οικοδομή σχήμα σταυρού. Πριν από την καταστροφή του 1822 οι εσωτερικοί τοίχοι σκεπάζονταν μέχρι τη μέση από πορφυρές πλάκες, ενώ από τη μέση και πάνω υπήρχαν θαυμαστής τέχνης βυζαντινές τοιχογραφίες. Αμυδρό δείγμα των εικονογραφιών υπάρχει σήμερα στη βορεινή κόγχη με τη σκηνή της Δευτέρας Παρουσίας.

Το δάπεδο του Εξωνάρθηκα είναι στρωμένο από μάρμαρο, το οποίο διατηρείται σε καλή κατάσταση. Ενα σύμπλεγμα από χρωματιστό μάρμαρο με πέντε ωραιότατους μονόλιθους, από τους οποίους οι τέσσερις είναι πολύχρωμοι και ο ένας ο μελανόμορφος, δεσπόζει στο δάπεδο, κάτω ακριβώς από τον κεντρικό θόλο. Το σύμπλεγμα συμβολίζει προφανώς το θαύμα των Πέντε Αρτων και ονομάζεται Ομφιάλιον ή Πενταόμφαλον. Δυστυχώς, μόνο ο ένας από τους πέντε μονόλιθους σώζεται ακέραιος.

Στον Εξωνάρθηκα υπήρχε ακόμη μια μικρή λάρνακα, η Φιάλη, όπου φυλάσσονταν τα Λείψανα των Θεοφόρων Πατέρων Νικήτα, Ιωάννη και Ιωσήφ. Με τη σφαγή του 1822 η Ιερή Λάρνακα καταστράφηκε. Διασώθηκε μόνο μία Κάρα, η οποία φυλάσσεται μέσα σε ειδική θήκη στον κυρίως Ναό κι είναι άγνωστο σε ποιον από τους Οσίους Πατέρες ανήκει. Κατά τον Μπάρσκυ ο Εξωνάρθηκας ήταν πολυτελέστερος και αυτού ακόμη του κυρίως Ναού.

Στον ορθογώνιο Εξωνάρθηκα ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η εσωτερική του

ορθομαρμάρωση και η ψηφιδογραφία. Η κυρία είσοδος κοσμείται από άσπρο μάρμαρο. Από πορφυρόχρωμα μάρμαρα, από τα οποία ελάχιστα σώζονται σήμερα, ήταν στρωμένο και το δάπεδο. Οι τοίχοι στολίζονται με περίφημες συνθέσεις μωσαικής τέχνης με σπουδαιότερη την εικόνα του Δεσπότη Χριστού, ιστορημένη επάνω από την μεγαλοπρεπή Πύλη του Καθολικού.

Η στέγη του Εσωνάρθηκα αποτελείται από αβαθή τρούλλο, ο οποίος έχει σχήμα ανάγλυφου τροχού κι από άλλα δύο κυλινδρικά τμήματα που εκτείνονται αριστερά και δεξιά του τροχού. Ο σημερινός Παντοκράτορας του Εσωνάρθηκα αντικαθιστά τον Παντοκράτορα που χάθηκε μαζί με τον τρούλλο κι εδορυφορείτο από δώδεκα ολόσωμους αγγέλους και δώδεκα προσωπογραφίες των Αποστόλων. Στις οκτώ αψίδες που διαγράφονται γύρω από το θόλο, στο κέντρο του οποίου δέσποζε άλλοτε η Θεοτόκος, είναι ιστορημένοι οι Στρατιωτικοί Άγιοι: Θεόδωρος ο Στρατηλάτης, Σέργιος, Βάκχος, Ευστράτιος, Αυξέντιος, Ευγένιος, Μαρδάριος και Ορέστης. Στις πλάγιες αψίδες εικονίζονται συνθέσεις από το Δωδεκάορτο, όπως η Ανάσταση του Λαζάρου, ο Νιπτήρας με δύο σκηνές, την Προετοιμασία και τον Νιπτήρα, η Προδοσία, ψηφιδωτό απaráμιλλης τέχνης, η Ανάληψη, όπου μόνο ο χορός των Αποστόλων σώζεται και η Πεντηκοστή με τους Αποστόλους. Εικονίζονται επίσης ιερές μορφές αγίων προσώπων, προφητών και ασκητών.

Ο κυρίως Ναός έχει σχήμα τετράγωνο. Την προσοχή ελκύει αμέσως ο τρούλλος, ο οποίος αν και μεταγενέστερος (1900), δεν υστερεί σε τέχνη από τον αρχικό, που καταστράφηκε με το σεισμό του 1881. Λίγο πιο πάνω από τη βάση του τρούλλου ξεκινούσαν κι έφταναν σχεδόν μέχρι το έδαφος τριάντα δύο συνολικά λεπτές μαρμαρινές κολώνες, χωρισμένες σε δύο συζυγίες. Το εσωτερικό του Ναού χωριζόταν σε τρεις ζώνες, τη ζώνη του θόλου, η οποία ήταν στολισμένη, καθώς και το δάπεδο, με πολύχρωμα μάρμαρα, τη ζώνη των κογχών, που κατέληγαν σε οκτώ κόγχες και τη ζώνη των τοίχων. Στις πλάγιες κόγχες των αψιδωτών τριγώνων, που κρατούν τον τρούλλο, ιστορούνται ψηφιδωτές συνθέσεις, οι οποίες ξεκινούν από ανατολικά με τον Ευαγγελισμό, τη Γέννηση, την Υπαπαντή, τη Βάπτιση, τη Μεταμόρφωση, τη Σταύρωση και την εις Αδου Κάθοδο.

